

Illés György

Zaklatás mindhalálíg

Bod Péter

1712-1769

Osztrákok és magyarok, katolikusok és reformátusok nagy-nagy összeütközései mögött szerényen és alig ismerten húzódik meg egy sohasem tárgyalt írói tragédia: Bod Péter meghurcolása, halálba kergetése. A régi magyar irodalom egyik legnagyobb tudósa volt.

*

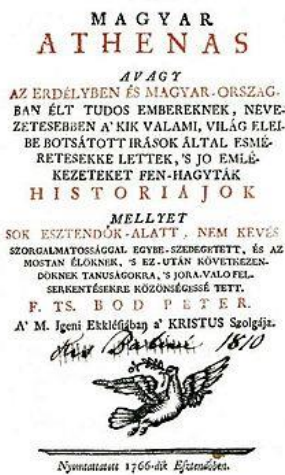
Harminchét évesen nevezték ki lelkipásztornak az erdélyi Magyarigenbe. Képzettségét, tudását, munkásságát kilenc év múlva azzal ismerték el, hogy a gyulafehérvári egyházmegye jegyzőjévé választották. 1766-ban az erdélyi református egyház főegyháztanácsa megbízta, hogy gyűjtse össze s foglalja írásba az erdélyi reformátusok sérelmeit. Bod Péter terjedelmes emlékiratot szerkesztett, s beadta az erdélyi főkormányshoz. Innen a királyhoz továbbították 1766. szeptember 20-án.

A tudós pap súlyos beteg volt már ekkor, szívbaj, szemfájás kínozza, de lelkiismeretesen dolgozott. 1766-67-ben több műve jelent meg, köztük a szépirodalmi jellegű „Smirnai Szent Polikárpus”, amelyben a méltatlanul üldözött „reformata igaz vallást” vette védelmébe. Nagy siker lett a „Magyar Athenas” (1766) is. Ez volt az első magyar nyelvű irodalomtörténeti lexikon. Szándékoztam ezen írásom által... hazájoknak hasznokra s ékesítésére és Isten dicsőségének terjesztésére élt jó embereknek... emlékezetét megújítani. A könyve több mint ötszáz magyar szerzőt ismertet felekezeti különbség nélkül. Régi költőinkről szép, közvetlen szavakkal ír, érdekes anekdotákkal fűszerezve.

Néha kivillantja foga fehérjét, és kíméletlenül odamondogat a magyar katolicizmus vezéralakjainak. Adatait szigorúan ellenőrizte,

megbízhatóan számba vette az általa ismertetett szerzők műveit, és csak azokról írt, melyeket maga is látott vagy olvasott. Lexikona a későbbi irodalomtörténet írás alapvető forrása. Azóta sok minden elveszett, amit Bod még a kezében forgathatott.

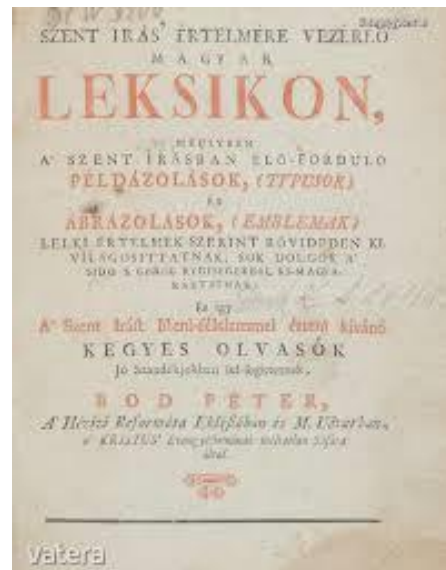

1767-ben a kézdivásárhelyi Református Közzsinat a főegyháztanács főjegyzőjévé választotta. Ugyanezen a zsinaton a vallásukban háborogtató erdélyi reformátusok ismét panaszt emeltek azért, hogy sokan közülök megfaggattattak s el sem bocsátattak addig, míg magokat vallások változtatására nem kötelezték. A zsinat ismét Bod Pétert bízta meg, hogy foglalja össze a sérelmeket. Nyilván ezek az összeírt méltánytalanságok váltották ki az állam és a katolikus egyház dühét. Üldözni kezdték Bod Pétert. Ellenségei létezéséről tudott, hiszen így írt róluk, miután súlyos vágást ejtett véletlenül a kezén: *...rossz akaróim bizonyosan rám fogták volna,*

hogy magam öltem meg magamat.

1768. november 24-én királyi leirat érkezett az erdélyi főkormányshéhoz. Egy ismeretlen helyről származó feljelentés az erdélyi helyvet hitvallás tanáraitól és papjairól azt állította, hogy nyilvánosan bírálják a katolikus vallást, engedély nélkül könyveket adnak ki, amelyekben a katolikus vallást és az uralkodó házat támadják. Példának Bod Péter három könyvét említették, a „Catechizmus”-t (a mű valódi címe: *Szent Írás' értelmére vezérlő magyar leksikon*), a „Polikárpus”-t és a „Magyar Athenas”-t. A királyi leirat utasította a főkormányshéket, hogy a könyvek bárhol legyenek is, *lefoglaltassanak*, használatukat megtiltják, s elrendelik a kiadók s mecénások felkutatását.

A főkormányshék 1769. január 26-re tűzte ki a leirat tárgyalását, ahol Bod Pétert mint „Istenben boldogult”-at emlegették. Ennek feltehetően taktikai oka volt. Így akarták menteni az idős, beteg tudóst, aki ekkor még élt, de két hónap múlva március 2-án elhunyt. A magas fórumon a „Catechizmus”-t megvédelmezték, a másik két könyvet azonban nem, miután azokat engedély nélkül adták ki.

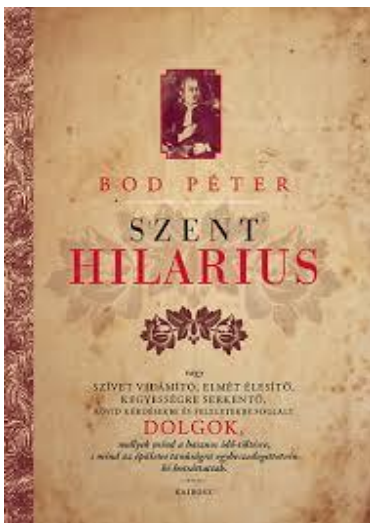

1769. március 6-án a főkörmányszék újra foglalkozott a témával, hiába volt halott a könyvek szerzője. A királyi leirat szigorított végrehajtását rendelték el: a három könyvet mindenkinél le kellett foglalni, el kellett kobozni, s azokat összegyűjtve fel kell küldeni a főkörmányszékhez. Felszólították Nagyszeben (itt jelent meg a „Magyar Athenas”), Kolozsvár, Brassó, Nagyenyed (itt a „Polikárpus) tanácsait, küldjenek jelentést arról, hogy nevezett könyveket az ott működő nyomdáknak adták-e ki. A felszólított városok közül csupán Nagyszeben küldött jelentést, a többi nem. Gyorsan félretették az ügyiratokat Bod Péter halála miatt. Világossá vált, hogy nem a könyvek, hanem szerzőjük ellen volt kifogásuk a felsőbb hatóságoknak. A vizsgálatot lezárták.

Azaz mégsem.

Ez a vizsgálat idézte elő ugyanis, hogy Erdélyben 1769. decemberi 15-től bevezették a cenzúrát. Huszonnégy esztendővel Mária Terézia „magyarországi” rendelete után.

A gyenge fizikumú, örökké betegeskedő Bod Péter nem tudta elviselni a sorozatos, évekig tartó zaklatásokat. Belehalt az üldözésbe.

Fáradhatatlanul írt egész életében: nyomtatásban megjelent, kéziratban maradt, illetve elveszett művei, személyes feljegyzései kisebb könyvtáryira rúgnak. A „Szent Hilarius” (1760) tanúsítja, hogy volt érzéke a rokkó moralizálás iránt, és nem hiányzott stíluskészsége sem, hogy ezt magyarul megszólaltassa. Tudományos munkássága rendkívül sokoldalú: a teológiával, egyházzal, egyháztörténettel, államismerettel, nyelvtudománnyal és irodalomtörténettel foglalkozott. 1749-től haláláig a magyarigeni eklézsiában lelkészkedett, de folyton ellenőrizték, nem hagyták nyugton. Nem sokáig bírta a rá nehezedő stációkat, az ide-odarángatást. Jelentős munkásságát, lankadatlan küzdelmét elfelejtette az utókor.

Fáradhatatlanul írt egész életében: nyomtatásban megjelent, kéziratban maradt, illetve elveszett művei, személyes feljegyzései kisebb könyvtáryira rúgnak. A „Szent Hilarius” (1760) tanúsítja, hogy volt érzéke a rokkó moralizálás iránt, és nem hiányzott stíluskészsége sem, hogy ezt magyarul megszólaltassa. Tudományos munkássága rendkívül sokoldalú: a teológiával, egyházzal, egyháztörténettel, államismerettel, nyelvtudománnyal és irodalomtörténettel foglalkozott. 1749-től haláláig a magyarigeni eklézsiában lelkészkedett, de folyton ellenőrizték, nem hagyták nyugton. Nem sokáig bírta a rá nehezedő stációkat, az ide-odarángatást. Jelentős munkásságát, lankadatlan küzdelmét elfelejtette az utókor.

